
El teatre a la vila d'Arbúcies

Daniel Martí Juny

Museu Etnològic del Montseny, la Gabella

Resum

La inauguració dels locals de Cal Xic (1871) i del Centre Catòlic Popular (1891) marcà l'inici de les representacions teatrals a Arbúcies. No hi ha constància de grups teatrals organitzats fins al principi del segle xx. Al Centre Catòlic actuaven un grup d'homes sols i un grup infantil de nens dirigit per un capellà que els feia representar les seves pròpies obres. Aquests grups també actuaven a Cal Xic, sala que habitualment acollia companyies forasteres. El Casino (1880), on actuaven esporàdicament companyies locals i de fora, cap als anys trenta acollí un grup de nois, dirigit per un mestre local. Aquesta fou una època de força activitat en el teatre arbucienc, amb nombroses representacions als tres teatres oberts. La Guerra Civil estroncà tota aquesta activitat.

Acabada la guerra, només el Centre Catòlic continuà en actiu. Ara, però, en llengua castellana per imposició política. No es pogué fer teatre en català fins al 1946 i els programes no es catalanitzaren fins al 1966. A més del grup propi, i dels grups infantils i juvenils d'Acció Catòlica, el Centre ha acollit altres grups, com l'Agrupación Juventud Arbuciense a mitjan anys quaranta. També hi actuà el Grup d'Art Teatral que alternà les seves actuacions amb el local del Casino. Aquest grup recuperà les actuacions teatrals de la festa major.

Actualment, ambdós teatres continuen en actiu: el Centre Parroquial, que ha modernitzat les seves instal·lacions, i el de la Llar dels Jubilats que, després d'uns anys d'inactivitat, s'ha reformat i manté una programació esporàdica. Aquesta entitat acull des de l'any 1997 un taller de teatre infantil que ha recuperat l'antic nom de la sala: Cal Xic.

Paraules clau

Teatre, cultura, Arbúcies

Resumen

El teatro en la villa de Arbúcies

La inauguración de los locales de Cal Xic (1871) y del Centro Católico Popular (1891) marcó el inicio de las representaciones teatrales en Arbúcies. No tenemos constancia de grupos teatrales organizados hasta iniciado el siglo xx. En el Centro Católico actuaban un grupo masculino de adultos y un grupo infantil de niños dirigido por un cura que les hacía ensayar sus propias obras. Estos grupos también actuaban en Cal Xic, sala que habitualmente presentaba compañías forasteras. El Casino (1880), donde actuaban esporádicamente compañías forasteras y locales, en los años treinta acogió un grupo de jóvenes dirigido por un maestro local. Esta fue una época de bastante actividad en los teatros arbucienses, con numerosas representaciones en los tres teatros abiertos. La Guerra Civil interrumpió de cuajo esta actividad.

Terminada la guerra, sólo el Centro Católico continuó en activo. Aunque ahora en lengua castellana por imposición política. No se pudo volver al catalán hasta el año 1946 y los programas no se catalanizaron hasta 1966. Además del propio grupo y de los grupos infantiles y juveniles de Acción Católica, el Centro acogió otros grupos, como la Agrupación Juventud Arbuciense a mediados de los años cuarenta. También el Grup d'Art Teatral alternó sus actuaciones entre el Centro y el local del Casino. Este grupo recuperó las actuaciones teatrales de la fiesta mayor.

Actualmente, siguen en activo ambos teatros: el Centro Parroquial, que ha modernizado sus instalaciones, y la sala del Hogar de Jubilados que, después de estar muchos años inactiva, se ha puesto al día y mantiene una programación esporádica. Esta entidad acoge desde el año 1997 un taller de teatro infantil que ha recuperado el antiguo nombre de la sala: Cal Xic.

Palabras clave

Teatro, cultura, Arbúcies

Abstract

Drama in the Town of Arbúcies

The inauguration of the establishments Cal Xic (1871) and Centre Catòlic Popular (Popular Catholic Centre, 1891) marked the beginning of theatre in Arbúcies. There are no records of organised theatre troupes until the early 20th century. At the Centre Catòlic, a group of men acted, as did a group of children directed by a priest who made them act out his own plays. These groups also acted at Cal Xic, a hall which usually hosted theatre companies from other places. The Casino (1880), where local and external companies sporadically acted, hosted a group of young men in the 30s directed by a local teacher. This was a time of a good deal of theatre activity in Arbúcies, with numerous plays at the three theatres. The Civil War cut short all of this activity.

After the war, only the Centre Catòlic continued to operate, but it was now only allowed to function in Spanish by law. Theatre in Catalan was not allowed again until 1946 and the programmes did not use Catalan until 1966. In addition to its own group and the children's and youth groups of the Acció Catòlica organisation, the Centre Catòlic hosted other groups, such as the Agrupación Juventud Arbuciense in the mid-forties. Also acting was the Grup d'Art Teatral, which also put on plays at the Casino. This group recovered the traditional plays of the town's major festival.

Currently, both theatres continue to operate. One is now the Parish Centre, which upgraded its facilities, and the other is the Elderly Home, which, after several years of inactivity, was renovated and has a sporadic theatre programme. Since 1997, the latter establishment holds a children's theatre workshop that has recovered the theatre's former name: Cal Xic.

Keywords

Theatre, culture, Arbúcies

Antecedents del teatre a Arbúcies

El teatre es popularitzà en la societat catalana al final del segle XVIII, amb l'aparició de grups d'aficionats a les ciutats més importants del país que feien les seves funcions en cases particulars, i es consolidà amb la construcció dels primers locals destinats a fer-hi representacions. Amb el temps, aquesta activitat artística s'anà escampant per tot el territori a recer dels ateneus i les associacions obreres o parroquials. A Arbúcies, la necessitat de fer o de veure teatre es va sentir ben aviat. Les primeres representacions teatrals –tal com les entenem avui dia– es degueren produir quan es construïren les primeres sales destinades a aquesta funció. Aquests locals, curiosament, són els mateixos que encara avui mantenen l'activitat teatral a la nostra vila: el local de Cal Xic, que obrí el 1870 al carrer del Sorral com a cafè, teatre i sala de ball, i el Centre Catòlic Popular, com a cafè i teatre, que s'inaugurà el 1891 al carrer de Camprodon. El primer, fruit de l'empenta de Josep Pascual, cafeter que ja havia tingut altres establiments al mateix carrer, i l'altre, promogut per un grup de feligresos benestants sota el patronatge del rector de la parròquia, Mn. Ramon Banús.

Tot i disposar d'aquests locals, no tenim constància fidedigna de l'existència de cap grup teatral fins a la primera del segle XX. És molt possible que en algunes celebracions especials hi actuessin companyies professionals forasteres, com les que –com hem pogut comprovar– hi actuaren un temps més endavant.

Els locals i els grups

El primer testimoni que tenim d'un grup estable, format exclusivament per homes –com era costum en aquell temps en els grups d'aficionats–, el trobem en el teatre del Centre Catòlic al començament del segle XX. Al mateix temps, un grup infantil –dirigit per un capellà beneficiat de la parròquia, de nom Mn. Manel Feliu– alternava les seves representacions amb les del grup d'homes. El mestratge de Mn. Manel, que escrivia moltes de les obres i sarsueles que feia representar als seus alumnes, fou fecund i durador. Molts d'aquells nens que començaren fent teatre amb ell mantingueren la seva activitat, ja de grans, fins ben passada la Guerra Civil. Aquest grup parroquial també havia fet teatre a Cal Xic i s'havia desplaçat a altres poblacions. En aquests grups antics, especialment els parroquials, no estava ben vist que hi actuessin conjuntament homes i dones, per tant les obres que representaven eren per a homes sols o per a dones soles; hi havia editorials especialitzades en aquests tipus de teatre. Si volien representar una obra mixta havien de contractar actrius forasteres. Aquesta situació durà fins a la represa de l'activitat teatral acabada la guerra. Encara durant uns quants anys, els grups infantils i juvenils del Centre es trobaren amb aquesta situació.

Les sales del Centre i de Cal Xic també havien acollit companyies professionals que es desplaçaven a les poblacions d'estiueig a fer-hi els seus bolos, especialment per Quaresma i la festa major. A la dècada dels anys vint, també es feia teatre a la sala del Casino Arbuciense del carrer de Camprodon a càrrec d'aquest tipus de companyies. El Casino fou fundat l'any 1888 per una societat limitada d'industrials arbuciençs i d'estiuejants. Cap als anys tren-

ta, s'hi constituí un grup local dirigit pel mestre Pau Bosom. També la Penya Lluscos, societat recreativa fundada l'any 1931, va fer teatre al Casino i al Centre Catòlic amb gran èxit. Aquesta va ser una bona època per al teatre a Arbúcies, ja que a més dels grups locals, diverses companyies forasteres –professionals i d'aficionats– havien actuat a totes les sales existents: al Centre, a Cal Xic, al Casino i fins i tot al Casal d'Esquerra Republicana (1932). La Guerra Civil (1936-1939) estroncà –com tantes altres coses– tota aquesta activitat teatral, que no es tornà a reprendre fins passada la conflagració, ja en un altre context.

Acabada la guerra, tímidament, tornaren les representacions teatrals però només al Centre Catòlic, sota el paraigua de l'Església. Els altres locals foren destruïts o abandonats. Per imposició política, totes les manifestacions culturals s'havien de fer en castellà; fins i tot els tradicionals *Pastorets* hagueren de canviar de llengua. No fou fins al 1946 que l'Agrupación Teatral del Centro Católico pogué tornar a fer teatre en català, però els programes que anunciaven les obres no es catalanitzaren fins al 1966. Durant aquesta època, un cop recuperats els locals, encara es féu alguna representació esporàdica al Casino i al Cine Nou (1935) amb motiu d'alguna commemoració o funció benèfica. L'any 1946 es formà un grup de jovent anomenat Agrupación Juventud Arbuciense, que –entre altres activitats– va fer algunes representacions teatrals al Centre Catòlic. A partir del 1950, diversos grups infantils i juvenils de nois i de noies d'Acció Catòlica, dirigits per algun membre de la companyia del Centre, també es dedicaren a fer teatre. Amb el pas dels anys, la majoria de components d'aquests grups s'anaren incorporant a l'agrupació teatral titular del Centre.

Aquest local hagué de tancar les portes l'any 1971 per fer-hi obres de consolidació i millora. Passat un llarg període d'inactivitat –en el qual tothom col·laborà activament en la recuperació del local–, la companyia titular del Centre reprengué les representacions amb gran empenta. La incorporació d'un grup de jovent donà un nou dinamisme a l'entitat amb les seves actuacions i completant la vetllada amb ballets i cançons infantils, com a final de festa. També hi actuava regularment la Coral del Centre, de recent creació. Els grups parroquials continuaren amb les representacions habituals dels *Pastorets* per les festes de Nadal i amb les d'altres dates representatives, com la Pasqua i l'Aplec de la Capella. A partir de l'any 1989, aquest grup s'encarregà de les representacions teatrals de la festa major al poliesportiu fins al 1996, quan els programadors municipals optaren per contractar companyies professionals populars per cobrir aquestes dates estiuenques. Actualment, diversos grups locals fan teatre amb regularitat al local del Centre, que s'ha anat posant al dia quant a instal·lacions tècniques de llum i de so. També han organitzat curssets d'iniciació, d'interpretació, de maquillatge i de direcció teatrals, de cara a la formació dels seus components. A més, els seus responsables organitzen –des de l'any 1992– una mostra de teatre que permet als aficionats arbuciençs conèixer el teatre que es fa a les comarques veïnes. També els grups del Centre han anat a presentar els seus muntatges fora d'Arbúcies en moltes ocasions.

L'any 1963 es creà l'Agrupación d'Art Teatral, promoguda pel nou secretari de l'Ajuntament, el senyor Francesc Torrella i Codina, i formada per diversos integrants del Centre Parroquial. Aquest grup començà a fer les seves re-

presentacions al Centre, però les continuà al local del Casino a causa de diferències de criteri amb els representants parroquials. Posteriorment, el grup tornà al Centre fins que aquest local hagué de tancar les portes l'any 1971. Quan el Centre recomençà la seva activitat, els components d'aquest grup s'hi incorporaren particularment altra vegada. L'any 1980, tornaren a refer l'Agrupació d'Art Teatral per representar una obra a l'envelat de la festa major. En vista de l'èxit obtingut, s'encarregaren de les representacions d'aquesta festivitat fins a l'any 1988. Cal destacar que per aquestes dates, l'Agrupació d'Art Teatral portà l'obra *Terra Baixa* d'Àngel Guimerà –representada amb gran èxit a Arbúcies– a diversos cercles o casals catalans: Madrid, Tolosa de Llenguadoc, París i Marsella. L'any 1993, aquesta agrupació s'ubicà en l'antic teatre de Cal Xic, sota el patrocini de la Llar de Jubilats, usufructuària del local. Des de llavors i fins al 1996 hi va presentar diverses obres. Les dues últimes representacions les va fer al Centre Parroquial, la darrera dins la Mostra de Teatre de l'any 2001.

El teatre, treball d'equip

Per dur a terme una representació teatral són necessaris diversos elements, a més de la part interpretativa: el text, l'escenografia, la il·luminació, el vestuari, la música –si s'escau– i la tramoia. Darrere de tots aquests ingredients hi ha d'haver unes persones que els duguin a terme, i una altra –amb bon criteri– que organitzi tot el conjunt perquè la representació esdevingui al més reeixida possible. Dels primers anys d'activitat teatral, no tenim notícia de cap responsable del grup de teatre, llevat dels mossens que s'encarregaven del grup infantil. Quan els capellans ho deixaren, els alumnes més grans continuaren sols, sense cap dirigent al seu davant. No tenim notícia de nous grups fins als darrers anys vint i els primers trenta del segle passat. Un d'aquests grups, el que dirigia el mestre Pau Bosom, feia les representacions al local del Casino. Aquest grup, que representava obres mixtes, feia venir actrius de fora per als papers femenins. El Centre Catòlic també tenia el seu grup titular, a més dels grups de joves i noies adscrits a la parròquia. La majoria de persones que intervenien en aquestes funcions actuaven als diversos locals existents. Quan es reprengué l'activitat teatral després de la guerra, les noies ja s'incorporaren al grup d'adults del Centre Catòlic.

A més de la interpretació i de la posada en escena, altres activitats teatrals han tingut cultivadors a la nostra vila, per exemple: l'escriptura de textos, la música i l'escenografia. Quant als textos, hem de tornar a parlar de Mn. Feliu que escrivia les seves obres i en algunes també hi posava música. Els primers anys trenta, s'estrenaren diverses obres d'autors arbucienços com Rafael Vilà, Fèlix Graells i sobretot Ramon Ferrer i Montplet que ha estat el més prolífic. El mestre Lluís Torres havia posat música a diverses sarsueles seves. Quant a l'escenografia, el més habitual era llogar-la a una empresa especialitzada; solien ser decorats de paper o de roba, pintats per professionals, però plens de plecs i d'estrips de les moltes vegades que s'havien fet servir. En algunes ocasions s'havia encarregat l'escenografia d'una obra a artistes locals, generalment pintors de quadres.

També hi ha hagut persones significatives en la profes-

sió que han col·laborat en un o més muntatges arbucienços, com ara: Enric Borràs, Paco Tuset, Enriqueta Font, Carme Liaño, Maria Dolors Díaz, Àngels Moll, Rafael Anglada, Clara Bigorra, Maria Matilde Almendros, etc. La participació d'aquests actors i actrius professionals en espectacles arbucienços, a més de ser un al·licient per atreure el públic, era una bona ocasió per aprendre per als intèrprets locals.

El teatre com a formació dels infants

Des de bon principi, sabem que al Centre Catòlic es feien representacions infantils, i posteriorment espectacles amb balls, cançons rítmiques i quadres plàstics que completaven moltes vegades les obres del grup de noies. Des dels anys trenta, l'ànima d'aquestes funcions va ser Pilar Ferragut, secundada per altres noies del grup. Acabada la guerra, continuaren aquestes activitats amb la guia i mestratge de les mateixes persones; més endavant se'n responsabilitzà Maria Riumalló, mestra de l'escola pública.

A mitjan anys quaranta, un vicari de la parròquia formà un grup de nens i de nois que va fer algunes representacions al Centre, especialment cançons escenificades i sarsueletes en castellà. L'any 1950 es formà un grup de nens que dirigí Juli Parcet durant quatre anys, fins que s'incorporaren al grup dels grans. Aquest procés, que ha estat el mètode més habitual de renovar els components de la companyia titular del Centre, s'ha anat repetint al llarg del temps en els diferents grups de nois i noies que s'hi han format.

L'any 1997, començà les seves activitats el Taller de Teatre Infantil Cal Xic, a redós de la Llar de Jubilats. Per aquest taller, en el qual col·laboren diversos socis de l'entitat que l'acull, i pares i mares dels alumnes, hi han passat un gran nombre de nens i nenes –moltes més nenes que no pas nens– en els vuit cursos que ha impartit fins ara. També podem esmentar les activitats teatrals programades amb gran èxit per les escoles de la vila, tant la pública com la privada.

No podia faltar en aquesta ressenya la magnífica obra que duen a terme entitats dedicades al lleure infantil com Rialles i Xarxa. A partir del 1987, un grup de pares i mares conscienciats de l'educació dels seus fills constituïren un grup local adscrit a aquestes entitats, amb la finalitat de programar tot tipus d'espectacles: teatre de text, titelles, pallassos, màgia, ballet i també cinema, en benefici no sols de la mainada –a qui va dirigit en principi l'espectacle– sinó també dels adults, ja que sempre s'ha tractat de representacions d'un bon nivell artístic i cultural. Aquest grup de persones inicial, que ha anat evolucionant amb el temps, continua actualment al servei de la societat arbuciença.

Cloenda

D'aquesta repassada als diferents aspectes de l'activitat teatral a la nostra vila, en podem treure algunes conclusions. En primer lloc, que els arbucienços es van interessar ben aviat pel fenomen teatral, tot just els primers anys que el teatre començava a escampar-se arreu dels Països Catalans; com hem pogut comprovar, uns anys abans d'acabar-se el segle XIX, Arbúcies ja comptava amb dues sales ben

instal·lades. Un altre aspecte important que pot explicar la bona salut del teatre en general a la nostra vila ha estat, i és encara, el planter d'actors i actrius aficionats que a través dels grups infantils i juvenils s'han enganxat a la roda, s'han anat incorporant en els grups superiors fins a formar part d'alguna de les agrupacions teatrals de la vila. Si no hagués existit aquesta inquietud dels vilatans per l'art de Talia, no s'hagués produït l'esplet de grups i persones que al llarg dels anys s'hi han volgut dedicar. Amb els seus moments d'eufòria i els seus moments de desànim, el fet teatral sempre ha estat present en les activitats culturals arbucienques i crec que això ha estat un senyal positiu de la nostra societat. El teatre és una escola de convivència, de responsabilitat i de coneixement de la pròpia persona i és també un gaudi estètic, una íntima sensació de pertànyer a una comunitat de persones unides per uns mateixos sentiments i emocions. Penso que la nostra vila es pot considerar afortunada en aquest sentit.

Com a resum del que ha estat l'activitat teatral a la vila d'Arbúcies, presentem –segons les dades obtingudes a través dels programes– la quantitat d'espectacles per any que s'han dut a terme en diferents locals i espais de la vila, i hem dividit aquesta informació en uns períodes que il·lustren la influència d'alguns factors significatius en l'activitat teatral. Els dos primers períodes estan centrats en les representacions del Centre Catòlic o Parroquial, gairebé no

es feien servir altres escenaris. El primer comença un cop acabada la guerra, creix amb la florida de grups parroquials i acaba quan ja es nota un cert cansament en les persones que el portaven. En el segon, s'incrementa aquest desànim –es nota en la poca quantitat d'espectacles programats– i acaba amb el tancament del local pel mal estat de les instal·lacions. El tercer període comença amb la reobertura del local del Centre, en plena etapa de transició política, amb la tímida incorporació d'altres espais vilatans i acaba just abans de l'adveniment del col·lectiu Rialles. El quart comença amb la proliferació d'espectacles infantils que presentava el col·lectiu esmentat i acaba poc abans de l'inici de la primera Mostra de Teatre organitzada per l'Agrupació del Centre. I en el darrer període es nota l'increment de representacions produït per la Mostra, a més dels espectacles infantils i també dels grups incorporats a altres teatres arbucienques.

Mitjana d'espectacles per anys.

<i>Període</i>	<i>Centre</i>	<i>Jubilats</i>	<i>Poli-esportiu</i>	<i>Aire lliure</i>	<i>Total</i>
Del 1939 al 1958	5,3	–	–	–	5,6
Del 1959 al 1970	3,3	–	–	–	3,7
Del 1977 al 1986	4,6	0,4	1,4	0,5	7
Del 1987 al 1991	11	1,6	1,4	2,8	17
Del 1992 al 2003	14	3	0,25	3,3	21